

Utvikle den kritiske sansen!

I dette varierte undervisningsopplegget blir elevene trent i å utvikle den kritiske sansen. Ta utgangspunkt i elevenes tanker om kritisk lesing og den mye omtalte NRK-serien, *Atlantic Crossing*.

Gjennom arbeidet får elevene også videreutviklet grunnleggende ferdigheter og norskfaglige metoder: de skal skrive, diskutere, reflektere, samarbeide og skape tekster - og ikke minst lese tekster kritisk. Det er også mulig å jobbe tverrfaglig.

Det legges opp til å jobbe over lengre tid med ett tema, fra ulike vinklinger og med ulike arbeidsmåter og metoder. På denne måten vil eleven deltrene og erfare hvordan ulike sider av norskfaget virker sammen, noe som kan være med på å legge til rette for dybdelæring. Det er også mulig å velge ut ett eller flere av punktene i opplegget og jobbe med dem flere ganger med for eksempel ulike type tekster eller vinklinger.

1 Skap relevans - elevmedvirkning

Lag en digital undersøkelse eller felles tavle der elevene kan uttrykke sine tanker, bruk for eksempel verktøy som *Menti* eller *Padlet*. Lag spørsmål med åpne svar, her er noen forslag:

- *Hvorfor er det viktig å være en kritisk leser? I hvilke situasjoner?*
- *Hva slags type tekster kan det være viktig å være kildekritiske til?*
- *Hvor hører/ser/leser du nyheter?*
- *Hvis du skal lære om et tema eller finne kilder til en oppgave, hvor går du for å finne informasjon?*
- *Hvilke nyheter stoler du på og hvorfor?*

Gi først tid til en god tenkepause på rundt 5 minutter, der alle er stille og tenker og noterer for seg selv hvis de vil. Modeller slik at du som lærer gjør det samme. La elevene deretter få skrive inn tankene de har til spørsmålene i felles tavle.

Diskuter det som er kommet fram, gjerne i grupper på 3-4 elever. Det går også an å snakke i par dersom skolen er på rødt nivå og sitter fra hverandre. Oppsummer felles. Kanskje kommer det fram noen spørsmål eller problemstillinger det er naturlig å arbeide videre med.

Tips til fagstoff og flere oppgaver: *Kontekst Basis 8-10*, kurs 3.3, side 100, eller i Skolestudio [Vær kritisk - still spørsmål](#)

Dybdelæring

Metode: Tren elevene på å utvikle et kritisk blikk, både ved å ta et overblikk og ved å gå i dybden og undersøke teksters troverdighet. De utvikler også kompetanse i å forhold seg til kilder og bruke kilder, hvordan oppgi dem osv.

Faguttrykk: Å utvikle et språk for kritisk tilnærming til tekst, for eksempel *kilder*, *filterbobler* vil gjøre kunnskapen mer tilgjengelig for elevene og dermed lettere å overføre til andre relevante situasjoner.

Overføring og sammenheng: Kritisk tenkning er en del av kompetansebegrepet, og kunnskapen og ferdighetene elevene utvikler i kritisk tilnærming til tekst gjennom kurset, er både fagovergrepene og grunnleggende i arbeid med alle deler av norskfaget. (Blichfeldt, Huseby, Heggem, *Kontekst Lærerens bok*, 2020)

2 Hva forteller *Atlantic Crossing*?

I løpet av november 2020 var det store debatter om fakta og fiksjon i NRK sin storsatsing, et eksempel på hvordan kritisk tilnærming til tekst kan være aktuelt. Her er forslag til ulike innfallsvinkler til serien.

- Vis elevene [traileren til NRK-serien](#) *Atlantic Crossing* (2.27 min.) og la dem reflektere sammen: Hva slags type tekst er dette, hvorfor kan serien være laget/hva er hensikten, hvem er den for, hvilke virkemidler er brukt? **Tips:** Bruk [teksttrekanten](#) i *Kontekst Basis 8-10*, kapittel 2 og innfallsvinkelen Tekst og hensikt, side 55.
- I lenken [Atlantic Crossing - Fakta, kuriososa og fiksjon](#) er det flere artikler der NRK omtaler fiksjon og fakta i hver episode i serien. Fordel artiklene mellom elevene, og oppsummer felles hva de har funnet ut om fakta.
- Les noe av kritikken rundt serien fra nyhetsbildet. Bruk for eksempel en eller flere av tekstene under eller la elevene søke opp saken og finne flere kilder.

[Skaperen av *Atlantic Crossing* slår tilbake mot kritikken](#)

[Dette er pinlig og provinisielt](#)

Noen spørsmål til utforsking av tekstene:

- *Hva handler saken om?*
- *Hvem står bak teksten, hvem er forfatter?*
- *Hva slags synspunkter kommer fram?*
- *Hvilke kilder og eksempler blir brukt? Hvordan er argumentasjonen? Virker kildene troverdige? Vurder gjerne kildene ut fra huskelisten TONE - se Kontekst Basis kurs 3.3 (side 107) eller i Skolestudio [Tips når du skal vurdere kilder](#)*
- *Diskuter hva dere mener om det som kommer fram i teksten.*

1. Stopp og reflekter: Hva tenker elevene nå om kritisk tilnærming til tekst? Er de fortsatt enige med seg selv rundt det som kom fram etter samtalene i pkt 1. *Skap relevans - elevmedvirkning?*
2. Vær faktasjekkere: Se en episode fra serien og undersøk fakta selv. Hva er sannsynlig at er historisk korrekt? Hva kan være oppdiktet? Bruk gjerne *Tips når du skal vurdere kilder* og huskelisten TONE i *Kontekst Basis*, kurs 3.3 (side 107) eller i *Skolestudio [Tips når du skal vurdere kilder](#)*
3. Dybdelesing: [Kronprinsesse Märtha var dronningen vi aldri fikk](#) (lengre multimodal tekst). Opplev teksten sammen eller la elevene lese individuelt. Del opplevelser og refleksjoner i etterkant, for eksempel gjennom logg eller tanketekster, lesesirkel, fagsamtaler mm.

3 Skap tekster

La elevene skape egne tekster. De kan velge noe de har funnet ut eller syns var spesielt interessant i arbeidet med *Atlantic Crossing* som de ønsker å formidle. Tekstene skal ha til hensikt å øve på kritisk tenkning og å uttrykke seg. La elevene komme med ideer til tekster de har lyst til å lage etter å ha arbeidet med temaet. Noen forslag til oppgaver:

1. Hva syns du om NRK-serien ut fra det dere har fått vite? Er det greit å lage slike serier? Lag et debattinnlegg, en podkast eller ha en fagsamtale der dere diskuterer.
2. Forestill deg at du er en av personene i *Atlantic Crossing* og får se en episode der du er med. Hva tenker du? Er det noe som vekker gode eller dårlige minner? Er det noe du reagerer på, og hvorfor? Skriv en dagboktekst, et debattinnlegg eller lag en vlogg.
3. Hvilken tekst gjorde inntrykk/var interessant? Lag en presentasjon, et foredrag, ha en fagsamtale eller lag en podkast om denne teksten. Bruk gjerne noen av punktene i Tolkehjelpen i *Kontekst Tekster 5* side 398-399 eller [Tips når du skal ha fagsamtale om fiksjonstekster og saktekster](#) (Skolestudio) i *Kontekst Basis 8-10*, kapittel 2 (side 69).
4. Anmeld en av episodene til *Atlantic Crossing*. Skriv eller lag et TV-innslag.

Tips: La elevene samarbeide underveis og bruk *Å skape tekster - en kreativ prosess Kontekst Basis 8-10*, side 387 til hjelp for å få til gode tekstskapeprosesser.

4 Oppsummering

Avslutt arbeidet med temaet ved å dele tekster med hverandre (fra egen tekstskaping). Samtal gjerne også om overføringsverdi - når kan dette være nyttige tenkemåter, arbeidsformer, metoder osv. i andre fag eller situasjoner i livet.

Lag gjerne klassens egen tipsliste "Bruk den kritiske sansen".

Tips til videre arbeid og flere ressurser

- Oppdraget *Nyhetsrommet og faktaforvirrerne* fra *Kontekst Basis 8-10* - se her i *Skolestudio*
- [Kritisk lesing som metode](#) fra Foreningen !Les
- Undervisningsopplegg for ungdom: *Kritisk mediebruk og kildebevissthet*: Tenk.faktisk.no